

خویندنه وه په کی جیاوازتر بو خوپیشانده کانی عیراق

31-10-2020

نووسه ره کان

ناوه ندى ليكوئينه وهى رووداو

كورتە : ئەمرۆ سالیك تیده په ریت به سهر یه كه م جولانه وهى سیاسى جیاوازدا له پاش داگیرکردنى عیراق له لایه نه هیزه هاوپه پیمانده کانه وه كه گه نجانى نارازى ناویان لینا "شورشی تشرین" دژى ئەو دهسته بزیره سیاسیهى كه وا هیچیان پیشكه شی گهلانى عیراق نه كرد دواى حوكمیكى دورو دریزى دیکتاتورى ، به لكو ئەوهى كردیان زیاتر له بهر یه ك هه لوه شانه وهى ده ولته ، ته خشان و په خشان كردنى سهروهت و سامانى ولت، دروستکردنى بهرزه وه ندى سیاسى

د.هەلمەت غەریب-

راویژکار لە ناوەندی لیکۆلینەوهی رووداو |

بەرای

ئەمرۆ سالیك تێدەپەریت بەسەر یەكەم جولانەوهی سیاسی جیاوازا لە پاش داگیرکردنی عێراق لەلایەنە هیزە هاوپەیمانەکانەوه کە گەنجانی ناپارێ ناویان لینا "شۆرش تشرین" دژی ئەو دەستەبژێرە سیاسییە کەوا هیچیان پیشکەشی گەلانی عێراق نەکرد دواي حوکمیکی دورو دریزی دیکتاتۆری ، بەلکو ئەوهی کردیان زیاتر لەبەر یەك هەلۆهشانهوهی دەولەت، تەخشان و پەخشاندنی سەرۆت و سامانی وڵات، دروستکردنی بەرژەوهندی سیاسی، ئەمنی و ئیداری بوو بۆ خۆیان بۆ ئەوهی رەچاوی بچوکتەری بەرژەوهندی بالای عێراقیەکان بکەن ، جیاوازی ئەم جولانەوه سیاسیە لەگەل ناپەرەزایەتیەکانی تری دواي 2003 لەعێراقدا ئەوهیە کە بە دوو سیفەت ئەناسرێتەوه یەكەمیان بریتیه لەوهی کە دەموچاویکی نوێ و نەوهیەك رابەراییەتی ئەكات کە کەمترین بایه خدانی بۆ بۆچوونی سیاسیە تەقلیدی و مەرجەعە ئابنیهیەکان هەیه. دووهمیشیان نوکی ئەم خۆپیشاندان و ناپەرەزایەتیانە روهو دەستەبژێری سیاسی حوکمرانی شیعهیه ، یەكەمجارە ناپەرەزایەتیەکان لەناو شەقامی شیعهدا بەو ئاستە بگات کە زیاد لە 17 سالی دەسەلاتی سیاسی و ئەمنی عێراقی جێلەو گیر کردووه. لەم وتارەدا تیشک ئەخەینە سەر گرنگترین ئەو گۆرانکاریانە کە شۆرش تشرین لەگەل خۆیدا هیئای، وه وهلامی ئەو پرسیارە ئەدەینەوه کە ناپەرەزایەتیەکان ئامانجەکانی خۆیان پینکا؟ چی چاوهڕوانیهکمان لە عێراقی دواي شۆرش تشرین هەبیت.

ناپەرەزایەتیەکان چیان گۆری و چۆن گۆرا؟

لەدوو مانگی سەرەتای خۆپیشاندانەکانی گۆرەپانەکانی عێراق دەستکەوتی سیاسی باشی بەدیھینا بەلام دواتر هیدی هیدی ماناکانی لەدەستدا لەجیاتی گۆرانکاری ئیتر ریزەکانی خۆپیشاندەران کەوتنە بەر لیک هەلۆهشانهوه لەرێگە هەرەشە میلیشیاکان و گروپە چەکداریهکان ، ناپەرەزایەتیەکان توانی کۆمەلێک گۆرانکاری گەوره بەئینیتە دی لەوانە:

- **گۆرینی بیروبوچوونی مەرجەعیەت لەعێراقدا:** تا خۆپیشاندان و ناپەرەزایەتیەکان دەستیان پینەکرد مەرجەعیەتی شیعی لەعێراقدا بە راستەوخۆ نەهاتۆتە ناو هیچ کیشە و بابەتیکی سیاسیەوه، بەلام پاش ئەو روداوانە سالی رابردوو بۆیەكەم جار مەرجەعیەت لایەنگیری کرد و پشنتی کرد لەو دەستەبژێرە سیاسییە کە لە دواي 2003 وه لە ژێر عەبای پالپشتی مەرجەعیەتدا حوکمی عێراقیان دەکرد، بەلام پاش ئەو روداوانە مەرجەعیەت راستەوخۆ کیش مەلیکی لە حزبه دەسەلاتدار و سیاسیە تەقلیدیەکانی دواي 2003 کرد، چونکە ئەگەر وانەبوا یە بێگومان متمانە عێراقیە ناپەرەزایەکان بە مەرجەعیەتیش لاواز دەبوو، چونکە بەشیکی گەورهی ئەو ناپەرەزایەتیانە دژی ناومالی شیعه خۆی بوو ، ئەو هاتنەپیشەوهی مەرجەعیەت دەسەلاتدارانی ناچار کرد بیر لە رۆپشتن بکەنەوه بەو شیوهیە مەرجەعیەت تارادەیهك کرد بوو بە مەرجەعیەتی وهلامی کەتا ئەو کات مەرجەعیەتیکی رقابی بوو بەسەر پرۆسە سیاسیەوه کەمتر دەست وەردانی لە پرسە سیاسیەکاندا دەکرد. بەلام ئەوهی بووهووی گۆرینی پەيامی خۆپیشاندەران تیمەکانی مەرگ بوون کە میلیشیاکان دروستیان کردبوو بۆ کۆتایی هیئان بە خۆپیشاندانەکان و دواچار ریزەکانی گەنجانی ناپارێان تەفروتوناکرد و پەراگەندەیان کردن.

- **گۆرینی سەرۆک وهزیران:** بەکێکی تر لە دەستکەوتەکانی گەنجانی عێراق ئەوهو بوو سەرۆک وهزیرانیان لە پۆستەکە دیورخستەوه و رێگەیهکی تریان بۆ دانانی سەرۆک وهزیران دیاریکرد بەپینچەوانە و ئەو رەوتە باوهی دیاریکردنی سەرۆک وهزیران لە عێراقدا لەنیو کۆتله سیاسیەکاندا ، یەكێک لەجوانیهیەکانی ئەم ناپەرەزای و خۆپیشاندانانە ئەوه بوو کۆتلهی گەروهی بچوکردهوه لەبەردەم خواستی گەلدا ، کۆتلهی گەوره هیچ رۆلیکی نەما لە پرۆسە سیاسییدا بۆ سەپاندنی کاندیدی سەرۆک وهزیران، چونکە بەکێکی کرد بە سەرۆک وهزیران کە بۆ پشنت و پەنایە لەناو پەرلەمانی عێراقدا ، ئەگەر سەیری نامە دیستلهکارکیشانهوهکە عادلی

عبدالمهدى سەرۆك وەزىرانى پىشوو بەكىن بۇمان روون دەبىتتەوہ كە ناوبراو بوو بە قوربانى ھەلەكانى رابردووى شىعە لە عىراقدا ، ئىتر ئىستا سەرۆك وەزىران ئەوہىە لە داھاتوودا كە گەل و شەقام پى رازىدەبىت نەك بە پىچەوانەوہ.

• **ھەلبۇاردنى پىشووخت :** دەسكەوتىكى ترى خۇپىشاندەران و گەنجانى نارازى عىراق برىتى بوو لە ناچاركردى حكومت بە برىاردان بۇ ئەجامدانى ھەلبۇاردنىك كە ھاوشىوہى نەبووہ لە عىراقدا ، ھەلبۇاردنىك پىش وادەى دەستورى خۇى ئەمەش لەپىناوى خىراتركردنى پرۇسەى گۇرانكارى وھىنانە پىشەوہى نوپنەرانى گەل لە ھەلبۇاردنى داھاتوودا ئەویش لەرىگەى دەستكارىكردى ياساى ھەلبۇاردنەكان و گونجاندى بەجۇرىك زۇرتىن عەدالەتى ھەلبۇاردنى تىدابىت ، بەلام ھىچ گەرەنتىەك بۇ پاك و بىگەردى ھەلبۇاردنەكە نىە لەبارودۇخىكدا ھىشتا قسەى مىلىشىياكان يەكلاكەرەوہىە ، ئايا ھەلبۇاردنى پەرلەمان لە ساىەى تەفەنگى مىلىشىياكان ھىچ گۇرانكارىەك ئەھىنىتە كايەوہ ؟ بىگومان نەخىر تا ئەو گروپە چەكدارىانە لە پرۇسەى سياسىدا رۇلىان ھەبىت ئەستەمە ھەلبۇاردنىكى پاك و بىگەرد ئەجامبدرىت .

ئەجام

ئىستا ھەموو كەس ئەيەوى بزائىت ئەو دەستكەوتانە چىن كە ئەو خۇپىشاندانانە ھىنايانەدى بۇ گەلانى عىراق ؟ ، لەراستىدا ئەتوانىن يەك دەسكەوتى ديار بۇمىرىن كە گۇرانكارىەكانى ئۇكتۇبەر لەگەل خۇيدا ھىناى ئەویش ھەلبۇاردنەكان و گۇرانى نەخشەى ھەلبۇاردنەكان وپىگەى ھىزەكانە لە پرۇسەى سياسىدا لە ئاىندەدا ئەمە تاكە دەسكەوتى سياسى ئەو خۇپىشاندان و نارەزايەتياىە ، ماوہتەوہ ئەوہى كە ئايا ھەلبۇاردنەكانى ئاىندە ھىچ سوپراىزىكى تىداىە بۇ خەلكى نارازى؟ ئايا ئەبىتە ھۇى ھىنانە پىشەوہى خەلكانىك كە ھەلگىرى معاناتى ئەو نەوہ سياسىە نوپىە بىت كە لەھەموو شتىكى دەسەلاتدارانى ئىستاي عىراق نارازىيە؟ من پىم وانىە گۇرانكارى گەورە بەدىبھىنىت لەبەر دوو ھۇكار يەكەمىان ھەلبۇاردن لە ساىە و سىبەرى چەكدا نە پاك و بىگەردە نە دەتوانىت بە باشى و پاكى بەپىوہ بچىت ، دووہم ياساى ھەلبۇاردنەكان خزمەتى ھىزە تەقلىدىەكانى گۇرەپانى سياسى ئىستاي عىراق دەكات ، حزبە گەورەكان گەورەتر و بچوكەكانىش بچوكتر ئەكاتەوہ ئەمەش ھىواى گۇرانكارى بەيەكجارى لەبەىن ئەبات.